

November 2021

Främja svenskundervisning utomlands för utlandssvenska barn och ungdomar

Resolutionsmottagare

Utbildningsdepartementet
Utbildningsutskottet
Skolverket

Problemformulering

För många barnfamiljer är vissheten om att barnen får tillgång till fortsatt bra svenskundervisning en avgörande faktor för att flytta utomlands. Även för familjer som inte har omedelbara tankar på att återvända till Sverige brukar det vara viktigt att bibehålla kontakten med svenskan och den svenska kulturen, vilket medför stora fördelar för Sverige som land.

Undervisning för utlandssvenska barn och ungdomar finns i olika former från 6 till 20 år, och drivs huvudsakligen av utlandsskolor och kompletterande svenska skolor/föreningar. Statistik för skolåret 2020/2021 visar att utlandsskolorna har 802 elever på grundskolan och 268 elever på gymnasiet.¹ Antal elever av dessa som 2021 beviljades statsbidrag var 414 för grundskolan och 42 för gymnasieskolan.²

Under läsåret 2020/21 hade den kompletterande svenskan 2 924 behöriga elever i 109 skolenheter/huvudmän (skolföreningar). Detta är dock ett tal där det bör betraktas att många svenska skolföreningar under detta läsår inte kunde genomföra någon undervisning p.g.a. covid-19. Det finns även alternativ med undervisning via internet, dessa redovisas inte av Skolverket. Totalt beräknar Skolverkets statistik att 94 elever undervisades via distansundervisning med handledning under skolåret 2020/21.³

¹ Skolverket, 2021. "Länder, skolor och elever inom olika undervisningsformer läsåren 2015/16-2020/21 (XLS)". Skolverket.se. [<https://www.skolverket.se/skolutveckling/statistik/sok-statistik-om-forskola-skola-och-vuxenutbildning?sok=SokC&verkform=Svensk%20utbildning%20i%20utlandet&omrade=Elever&lasar=2020/21&run=1>]

² Skolverket, 2021. "Statsbidrag för svenska utlandsskolor 2021". Skolverket.se. [<https://www.skolverket.se/skolutveckling/statsbidrag/statsbidrag-for-svenska-utlandsskolor-2021>]

³ Skolverket, 2021. "Länder, skolor och elever inom olika undervisningsformer läsåren 2015/16-2020/21 (XLS)".

Utlandsskolor, som är heltidsstudier, erbjuder möjligheten att behålla och utveckla svenskan med en utbildning som följer svenska läroplaner. Dessa skolor har oftast behöriga lärare. Utlandsskolorna minskar dock konstant i antal. I statistik från Skolverket fanns det år 2004 28 utlandsskolor, år 2009 23 utlandsskolor, 2019 18 skolor och i år, 2021, finns det 15 utlandsskolor. Statistiken visar alltså att utlandssvenskar tenderar att sätta sina barn i lokala eller internationella skolor.⁴ Detta kan ha flera orsaker; det vanligaste är rimligen att det inte finns en svensk skola eller skolförening i närområdet och/eller att kostnaden är för hög.

För att stötta svenskan väljer man allt oftare kompletterande svenska som ett tillägg till barnens reguljära skolgång i en lokal skola. Det brukar vara två timmar per vecka utifrån en av Skolverket fastställd kursplan. Betyg ges inte under utbildningen. Undervisningen organiseras av en skolförening och minst 5 barn i åldern 6-20 år behövs för att få statsbidrag. Till dessa skolföreningar är det svårare att rekrytera behöriga lärare, då det är svårt att försörja sig på de få timmar som kan erbjudas i en lärartjänst.

Idag finns möjlighet att läsa svensk grund- och gymnasieskola genom statsunderstödd distansundervisning. Det är i skrivande stund Sofia skola i Stockholm (Sofia Distans) som håller i studierna på grundskolenivå (från åk 6) och Hermods på gymnasiet.

Det är viktigt att håll isär distansundervisning och fjärrundervisning. Det senare handlar om att elever och lärare är skilda i rum, men inte i tid, eftersom de möter och interagerar i realtid genom ett videokonferens-verktyg. Det i sin tur innebär också en social aspekt eftersom eleverna kan samtala och studera tillsammans med andra elever i realtid. I den statsunderstödda distansundervisningen möter inte eleverna sina lärare eller studiekamrater i realtid. Kommunikationen är skriftlig. Att själv styra sina studier på detta sätt, kan innebära en stor utmaning för barn och tonåringar.

I en undersökning genomförd av Svensk Utlandsundervisnings Förening, SUF, återvänder 80-90 procent av de svenska barnen och ungdomarna som studerar vid en svensk utlandsskola till Sverige för att slutföra sina studier.⁵ Barn med svenska rötter kan komma att vilja bo, leva och arbeta i och för Sverige senare i livet eller på annat sätt föra och bibehålla en svensk kulturidentitet. De behöver därför goda kunskaper i svenska, för att svenskan ska kunna vara ett redskap även i arbetslivet. Dessa barn kan sedan med sina globala kunskaper och erfarenheter bli en stor tillgång för Sverige.

Även för de familjer som väljer att placera sina barn i en lokal eller internationell skola är det ofta viktigt att bibehålla svenskan. En undersökning av Svenska som modersmål

⁴ SUF, 2015. "SUF efter 40 år". SUF.se [www.utlandsundervisning.se/om-suf/historia/]

⁵ Ibid.

utomlands (SMUL) som genomfördes 2016 visar på att många utlandssvenska föräldrar önskar svensk högskolebehörighet för sina barn.⁶ Det är alltså inte tillräckligt för dem att barnet kan prata och förstå svenska någorlunda, utan formella studier i svenska önskas.

En ökande andel utlandssvenska elever studerar på skolor som erbjuder International Baccalaureate (IB) där de kan nyttja möjligheten att läsa svenska som förstaspråk, IB Swedish A. En gymnasieexamen från IB som inkluderar Swedish A ger behörighet till högre studier i Sverige precis på samma sätt som en gymnasieexamen från IB i Sverige. IB-organisationen uppmuntrar av tradition både flerspråkighet och utveckling av ett starkt modersmål, och har ett väl reglerat hemspråksprogram, där IB Swedish A är ett av ämnena. Nutidens kvalificerade fjärrundervisning har kraftigt ökat möjligheterna för utlandssvenska IB-elever att välja IB Swedish A. Skolor utanför Sverige som erbjuder IB är ofta privata och grupperna små, vilket i många fall gör utbildningen dyr. Ämnet svenska på IB ger heller inte rätt till statsbidrag om det studeras utanför Sverige eller Finland, trots att det är behörighetsgivande kurser med samma innehåll och upplägg. Det gör IB till ett alternativ som många inte har råd att välja.

Att främja utlandssvenska barns svenska språkkunskaper främjar även dessa barns flerspråkighet. Flerspråkighet innebär på många olika plan en fördel, dels för enskilda personer, dels för samhället i stort eftersom en sådan kompetens är viktig i globala sammanhang, både för kultur och näringsliv.⁷ På ett politiskt plan är flerspråkigheten dessutom ett uttryckligt mål: exempelvis Europeiska unionen vill att alla i EU ska kunna kommunicera på två språk utöver modersmålet.⁸

Lösningförslag

Svenskar i Världen anser att Utbildningsdepartementet, Utbildningsutskottet och Skolverket ska vidta åtgärder för att främja svenskundervisning för barn som bor utomlands.

Statsbidraget för utlandsskolor bör förstärkas. Skolorna måste kunna attrahera erfarna lärare och ha ändamålsenliga lokaler. Det bör även bli lättare att få tillstånd för att starta nya svenska utlandsskolor eller sektioner, då antalet utlandsskolor drastiskt har minskat.

Statsbidraget bör stärkas även till den kompletterande svenskan för att göra det enklare för fler familjer att främja sina barns svenska. Statsbidraget borde rimligen även gälla studier i svenska genom fjärrundervisning (elever och lärare är skilda i rum, men inte i tid). Vi

⁶ Normén et al, 2016. En enkätstudie om svenskundervisning för utlandssvenska barn. Svenska som modersmål utomlands (SMUL), juni 2016. Notis – även föräldrar till IB-barn svarade på enkäten.

⁷ Skolverket, 2020. "Forskning om flerspråkighet". Skolverket.se.

[<https://www.skolverket.se/skolutveckling/forskning-och-utvarderingar/artiklar-om-forskning/forskning-om-flersprakighet>]

⁸ Europeiska unionen, 2021. "EU:s politik för flerspråkighet". Ec.europa.eu.

[https://ec.europa.eu/education/policies/multilingualism/about-multilingualism-policy_sv]

uppmuntrar Utbildningsdepartementet, Utbildningsutskottet och Skolverket att se över möjligheten att även svenskstudier vid IB kan omfattas av statsbidrag eftersom dessa studier är behörighetsgivande och reglerade.

En professionalisering av den kompletterande svenskan bör även ta plats. Fortbildningar bör kunna erbjudas på distans för personer som arbetar med det svenska språket utanför Sverige. Det bör även undersökas om det kan ges betyg i kompletterande svenska, som svenska som modersmål, liknande upplägget med modersmålsundervisningen i Sverige. Möjligheten att få studier i kompletterande svenska att tillräknas övriga meriter vid ansökan till vidare studier i Sverige skulle då öka. Som det är nu, måste utlandssvenska ungdomar oftast göra en prövning för betyg i svenska eller Test i svenska för universitets- och högskolestudier (TISUS) för att komma vidare i det svenska systemet efter gymnasiet.

I SOU 2017:35 Samling för skolan - Nationell strategi för kunskap och likvärdighet fastslås: Oavsett takten i och riktningen på globaliseringen de närmast följande åren kommer Sverige fortsatt att vara del av ett globalt sammanhang och beroende av att kunna konkurrera med varor och tjänster på andra marknader än den svenska. De utlandssvenska barnen kan med sin globala kompetens och flerspråkighet bidra till ett konkurrensmässigt övertag på många plan, vilket är av stor vikt för Sverige och svenskt näringsliv.

Sammantaget skulle de föreslagna åtgärderna göra det möjligt för svenska barnfamiljer att arbeta utanför Sverige med en trygg och kontinuerlig skolgång för barnen, att skaffa sig erfarenhet från andra kulturer samt bevara och stärka det svenska språket.